

Sandi
Bulimbašić

Ministarstvo kulture
Republike Hrvatske,
Uprava za zaštitu kulturne baštine,
Konzervatorski odjel u Splitu

Lovorka Magaš Bilandžić
*Sergije Glumac: grafika,
grafički dizajn, scenografija*

Društvo povjesničara
umjetnosti Hrvatske

Recenzenti:
Sandi Bulimbašić, Frano Dulibić

Zagreb, 2019.
431 str.

ISBN 978-953-6089-43-7

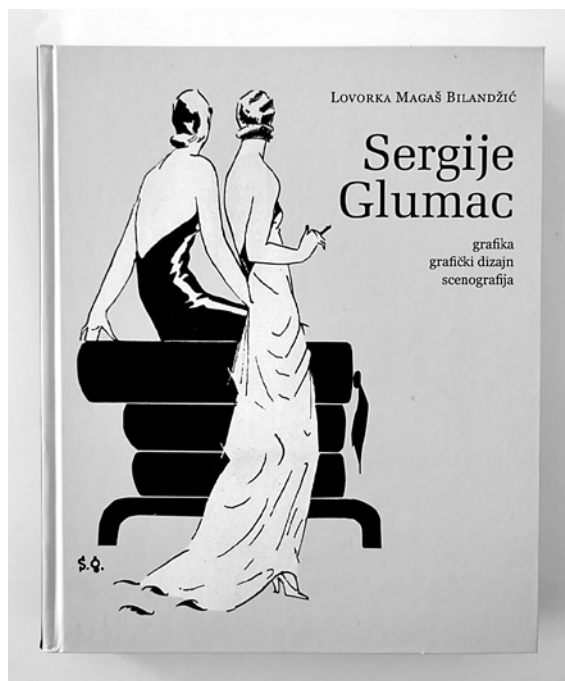

foto: DPUH

Individualni opus kao odraz vremena

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske objavilo je u travnju 2019. još jednu u nizu vrijednih monografskih publikacija. Posvećena je grafičaru, grafičkom dizajneru, scenografu i slikaru Sergiju Glumcu. Autorica Lovorka Magaš Bilandžić minuciozno rekonstruira Glumčev život i djelo koji su do objave ove monografije bili samo fragmentarno poznati, dijelom i sasvim nepoznati. Sveobuhvatnošću teme, načinom interpretacije te valorizacijom i kontekstualizacijom Glumčeva opusa u tokove hrvatske i europske umjetnosti vremena, knjiga je izniman doprinos proučavanju

povijesti grafike, grafičkog dizajna i scenografije u Hrvatskoj u prvoj polovini 20. stoljeća. Temelji se na autoričinoj doktorskoj disertaciji obranjenoj 2012. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, pod mentorstvom Zvonka Makovića, koji je i urednik knjige.

Sergije Glumac jedan je od ključnih protagonista hrvatske umjetničke scene prve polovine 20. stoljeća i nedvojbeno jedan od najzanimljivijih hrvatskih autora u međuraću. Ipak, njegov je opus desetljećima ostao gotovo neistražen, a njegova uloga u hrvatskoj povijesti umjetnosti nedovoljno

valorizirana. Ono što smo o njemu znali do ove monografije malobrojni su grafički radovi, prije svega mape grafika *Le Metro* (1928.) i *Beton* (1930.) s motivima industrijskih i urbanih pejzaža koje su, kako autorica argumentirano zaključuje, bile neopravdano interpretirane u kontekstu socijalno angažirane međuratne umjetnosti. Zahvaljujući nekoliko publikacija Ex Librisa objavljenih u posljednjih petnaestak godina, poznate su nam i Glumčeve avangardne kazališne scenografije iz 1920-ih godina te grafike s motivima gradskih veduta Zagreba i Dubrovnika koje su nastale nakon Drugog svjetskog rata.

Rekonstrukcija Glumčeva života i djela nije bila jednostavna. Umjetnikova osobna dokumentacija je uništena, a djela se, osim u privatnim zbirkama, nalaze u nekoliko hrvatskih muzejsko-galerijskih ustanova kamo su dospjela 1990. kao donacija umjetnikove supruge Blanke Glumac (1915. – 1993.), nekoliko godina prije njezine smrti. Riječ je o više od 4000 djela izvedenih u različitim medijima, koje je autorica pregledala i istražila, identificirala i datirala dosad nepoznate ili neobrađene radove, redatirala neka poznata i objavljena djela, posebice plakate, i obradila do danas nepoznate segmente umjetnikova opusa. Jednako temeljitošću autorica rekonstruira i nadopunjuje umjetnikov fragmentarno poznat životopis donoseći niz novih podataka, posebice o Glumčevu školovanju na liniji Berlin – Zagreb – Pariz, te privatnom i poslovnom odnosu sa zagrebačkim židovskim obiteljima Aleksander i Marić.

Monografija je organizirana po kronološko-problematskom ključu i njezin sadržaj već na prvi pogled otkriva da je autorica interpretirala i valorizirala cjelokupni umjetnikov opus, s naglaskom na najvažnije dionice njegova stvaralaštva – grafiku, grafički dizajn, slikarstvo i scenografiju – ne zapostavljajući i slabije zastupljene, naizgled „manje vrijedne” segmente Glumčeva opusa (oblikovanje pozivnica, novogodišnjih čestitki, ex librisa...), kao i one za koje se nije znalo: karikaturu, dizajn interijera, namještaja i rasvjetnih tijela te oblikovanje izloga i izložbenih prostora na gospodarskim manifestacijama.

Prvo poglavlje autorica je posvetila obiteljskom okviru i školovanju Sergija Glumca, a poglavlja koja slijede analiziraju i interpretiraju Glumčevo umjetničko djelovanje po desetljećima. Nakon poglavlja o Glumčevu avangardnom scenografskom opusu i kostimografiji koji se razvijaju pod utjecajem internacionalne kazališne i plesne avangarde,

slijedi poglavlje o grafičkoj i slikarskoj djelatnosti 1920-ih i 1930-ih, zatim poglavlja o Glumčevu grafičkom dizajnu i ostalim oblicima djelovanja u međuratnom razdoblju, te scenografskom radu u Narodnom kazalištu u Zagrebu 1930-ih. U poglavlju pod nazivom *Poslijeratno djelovanje* autorica donosi obiteljski okvir s naglaskom na ključnim epizodama koje su slijedom društveno-političkih okolnosti obilježile Glumčev život u turbulentnom razdoblju između 1939. i 1948. godine. Bilo je to najteže razdoblje umjetnikova života u kojemu proživljava bijeg članova obitelji pred dolaskom ustaša na vlast, njihova deportiranja u logore i smaknuća nakon uspostave Nezavisne države Hrvatske, oduzimanje i vraćanje svoje i suprugine imovine te poslijeratni sudski proces u kojemu je kao neprijatelj države osuđen na dvogodišnji zatvor i tri godine lišen svih građanskih i političkih sloboda. Unatoč nemilim događajima, po izlasku iz zatvora u Lepoglavi u srpnju 1946., Glumac se vraća umjetničkom stvaralaštvu, osobito grafici i grafičkom dizajnu, te postaje aktivan u staleškim udruženjima (ULUH, Grafički studio ULUH-a, LIKUM, Klub prijatelja grafike Arta), unutar kojih je posebice zaslužan za popularizaciju grafičkog medija nakon Drugog svjetskog rata, što je do sada bilo neistraženo.

U svakom od navedenih poglavlja, autorica vrsno interpretira i valorizira Glumčevo umjetničko djelovanje na različitim poljima likovnih umjetnosti, u kontekstu hrvatske i europske umjetnosti. U ovom osvrtu izdajamo najvažnije i do danas manje poznate karakteristike Glumčeva opusa. Školovanje i formiranje Sergija Glumca u vodećim europskim metropolama, Berlinu i Parizu, početkom 1920-ih godina, približilo ga je europskoj avangardnoj sceni na području grafike, slikarstva, filma i kazališta. U njegovim se djelima isprepleću različita stilska strujanja: od kubizma, ekspresionizma, nadrealizma, konstruktivizma do art décoa i realizama dvadesetih. Glumčeve skice za scenografije i kostime imaginarnih predstava koje nastaju između 1923. i 1926. na relaciji Berlin – Zagreb – Pariz nadilaze lokalne okvire i pripadaju vrhu europske avangardne scene prve polovine 1920-ih. Geometrijske forme i plošne kompozicije plamtećih boja, kojima se koristi u scenografijama te avangardni kostimi na granici kazališne umjetnosti i modnog dizajna redefiniirali su poimanje kazališne umjetnosti. Njegove skice za mehanički, plastički i marionetski teatar jedinstvene su u hrvatskom kontekstu te zanimljive u

europskim okvirima. Analogne su tadašnjim eksperimentima ključnih protagonista kazališne avangarde s kojima je Glumac izlagao na International Theater Expositionu u New Yorku 1926. godine. Važan scenografski i kostimografski opus ostvario je radeći za zagrebačko Narodno kazalište 1930-ih: od iluzionističkih realističkih scenografija do tzv. „scenografija značenja” koje su ostale zabilježene objektivom Antonije Kulčar Tonke. Glumčev grafički opus izniman je i svrstava ga među istaknute, progresivne protagoniste grafičke scene međuratnog razdoblja u Hrvatskoj. Suvereno se koristio različitim grafičkim tehnikama, a njegove se najvažnije grafičke mape *Le Metro* i *Beton* razlikuju od onodobne produkcije na sižejnem, formalnom i stilskom planu. Vještim korištenjem avangardnog leksika ekspresionističkih, kubističkih i art décoovskih impulsa, kompozicijskim i svjetlosnim rješenjima koja deriviraju iz filmske i kazališne umjetnosti, Glumčeve se grafike udaljavaju od dominantne linije akademsko-realistične grafike međuraća koju predstavljaju Menci Klement Crnčić, Tomislav Krizman i Andeo Uvodić. U poslijeratnom razdoblju do kraja života, Glumac se u grafičkoj produkciji i dizajnu nastavlja koristiti grafičkim obrascima koje je razvio 1930-ih. Iako je riječ o tzv. kronološkoj inverziji, pomaku u smjeru tradicije nakon avangardnih početaka, to ne umanjuje važnost njegove uloge na grafičkoj sceni u Hrvatskoj.

Nije poznato da se početkom 1920-ih bavio karikaturom, iako joj se neće više vraćati. Riječ je o nizu portreta art décoovske stilizacije, koja se u hrvatskoj karikaturi pojavljuje tek krajem 1920-ih, nekoliko godina poslije. Glumčevi nadrealistički crteži iz polovine 1920-ih najraniji su do sada poznati primjeri nadrealizma, koji će u hrvatskoj umjetnosti zaživjeti tek desetljeće poslije u djelima Josipa Seissela i braće Krste i Željka Hegedušića. Glumčev korpus kubističkih radova (crteži i slike aktova i figuralnih kompozicija) najveći je opus kubističkih djela u hrvatskoj umjetnosti. Razlikuje se od djela ostalih predstavnika kubizma jer, osim što su reinterpetacija Lhoteovih poučaka o figuri i pejzažu, Glumčevi se kubistički radovi kreću i prema apstrahiranju motiva.

Autorica naglašava i Glumčevu važnu ulogu u širenju modernog grafičkog dizajna krajem 1920-ih i tijekom 1930-ih. Samostalnim radom i radom unutar Zavoda za znanstveno proučavanje reklame i umjetničku reklamnu produkciju Imago (1928. – 1929.) nastaje u dnevnim tiskovinama

niz plakata, oglasa i reklamnih kampanja za različite naručitelje, koji su utemeljeni na aktualnim svjetskim trendovima, dobrom poznavanju tržišta, teorijskim i praktičnim dometima reklamne znanosti. Izdvajaju se oglasi za Alberta Breyera, službenog zastupnika engleske tvrtke His Master's Voice, proizvođača gramofona i ploča, kojima pripadaju i ilustracije na naslovnici i poledini monografije. Ženska figura na naslovnici stilizirana je u art décoovskoj maniri, dok je figura ruskog opernog pjevača Fjodora Šaljapina na poledini knjige snažan vizualni znak koji se simplifikacijom i redukcijom lika na geometrijske oblike približio leksiku avangarde. U reklamnim kampanjama za odjeću Friedmann, plakatima za Zagrebački zbor prvi je upotrijebio avangardni vizualni leksik u komercijalnom grafičkom dizajnu. Posebnu pozornost autorica je posvetila Glumcu i njegovim naručiteljima, posebice suradnji s tvrtkama židovskih obitelji Aleksander i Marić, predočivši nam širi kulturni i društveni kontekst međuratnog Zagreba te ulogu grafičkog dizajna u službi oglašavanja proizvoda svakodnevne potrošnje (prehrambene, naftne i kozmetičke industrije). Glumac je i jedan od pionira turističke propagande u Hrvatskoj. Od 1930-ih redovito je sudjelovao na natjecanjima za izradu turističkih plakata koje su raspisivali Ministarstvo trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije i agencija Putnik, s kojom tješnju suradnju započinje 1933. godine. Važno mjesto u njegovu opusu turističkih plakata zauzimaju plakati za Hotel Erika iz Kranjske Gore, među kojima dva plakata, ističe autorica, pripadaju najkvalitetnijim turističkim plakatima realiziranim u Kraljevini Jugoslaviji u prvoj polovini 1930-ih. Osim umjetnikove oblikovne paradigme (fragmentirani motivi, naglašeni gornji rakers, simplifikacija motiva, korištenje ploha jarkih boja), autorica nam na temelju arhivskih izvora približava i Glumčev način rada, poznavanje i korištenje marketinških trikova te način komuniciranja s naručiteljima. Nakon Drugog svjetskog rata i dalje je aktivan na polju turističke propagande, pozivajući se u svojim oblikovnim rješenjima na leksik razdoblja prije rata.

Prilozi tekstualnom dijelu monografije čine popis skupnih i samostalnih te postumnih izložaba Sergija Glumca, opsežan i koristan popis arhivskih izvora i literature među kojom posebno izdvajamo recentne inozemne naslove sinteznih publikacija o grafici, scenografiji, kostimografiji, modi, plesu i reklamnom oglašavanju. Uz prijevod sažetka

na engleski jezik, koji će ovo vrijedno djelo približiti i stranim stručnjacima i istraživačima, tu je i kazalo osobnih imena koje olakšava prohodnost u opsežnoj građi i imenima brojnih protagonista hrvatske i europske umjetničke scene prve polovine 20. stoljeća. Grafičko oblikovanje knjige potpisuje Maja Brodarac. Knjiga je bogato opremljena vrsnim ilustrativnim materijalom koji prati tekst i promišljeno je odabran iz Glumčeva bogata i raznolika opusa. Unatoč velikom broju slikovnog materijala, knjiga je u cjelini izrazito pregledna i vizualno atraktivna te je na natječaju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, u velikoj konkurenciji, izabrana za jednu od najljepše oblikovanih hrvatskih knjiga za 2019. godinu.

Iznimna vrijednost ove knjige, uz količinu istražene i prezentirane građe te iscrpnu rekonstrukciju života i djela Sergija Glumca, prije svega je dubinsko sagledavanje i autoričino poznavanje šire kulturne i društvene, ali i gospodarske povijesti vremena, ne samo u Hrvatskoj nego i u europskim središtima u kojima se Glumac formirao. Nije riječ samo o znalačkoj analizi i interpretaciji medija o kojemu piše nego i o sinteznom pogledu na niz nedovoljno znanstveno obrađenih poglavlja hrvatske povijesti umjetnosti u kontekstu zbivanja na europskoj sceni. Individualni umjetnički opus predstavljen je kao odraz vremena, dok su istovremeno vrijeme, događaji i pojave interpretirani iz individualnog rakursa umjetnika. Opus Sergija Glumca dobio je ovom knjigom i marom autorice vrsnu monografiju, koja bi u mnogočemu trebala biti uzor svim budućim monografskim obradama i interpretacijama individualnih opusa.